

N:o 120.

Ank. till Riksd. kansli den 8 maj 1908, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af anslag till export- och handelsstudiestipendier.

(2:a U. A.)

I en den 20 mars 1908 aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, n:o 114, har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för samma dag föreslagit Riksdagen att under Riksdagens sjunde hufvudtitel på extra stat för år 1909 anvisa

dels, såsom reservationsanslag, ett belopp af 20,000 kronor för att utdelas såsom understöd med benämning exportstipendier till personer, som, utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalfön eller i länder utom Europa verka för afsättning af svenska exportartiklar,

dels ock ett belopp af likaledes 20,000 kronor till handelsstudiestipendier, att tjäna såsom understöd för förvärfvande utomlands af praktiska insikter i handelsyrket.

I detta ärende har departementschefen till ofvanberörda statsrådsprotokoll anført följande:

»Vid underdånig föredragning den 13 innevarande januari af de till regleringen af riksstatens sjunde hufvudtitel för nästkommande år hörande frågor anmälde jag, bland annat, hurusom kommerskollegium i underdånig skrifvelse den 30 december nästlidet är gjort framställning om meddelande af förändrade föreskrifter i fråga om sättet och villkoren för utdelande af statens handelsstipendier äfvensom, i anslutning till

hvad sålunda föreslagits, hemställt, bland annat, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen, att, med indragning af det hittills utgående anslaget till handelsstipendier, anvisa *dels* ett reservationsanslag af 20,000 kronor om året för att utdelas såsom understöd med benämning exportstipendier till personer, som, utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalfön eller i länder utom Europa verkade för afsättning af svenska exportartiklar, *dels ock* ett anslag af likaledes 20,000 kronor om året till handelsstudiestipendier, att tjäna såsom understöd för förvärfvande utomlands af praktiska insikter i handelsyrket. Enär emellertid ärendet i vissa delar kräfde åtskillig ytterligare beredning, innan definitivt förslag i ämnet kunde föreläggas Eders Kungl. Maj:t till afgörande, inskränkte jag mig, under uttalande, att kollegii förslag syntes mig, såvidt jag då varit i tillfälle att bilda mig en mening i den föreliggande frågan, välgrundadt och förtjänt af bifall, för det dåvarande till en hemställan, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen, att i afvaktan på den nådiga proposition i ämnet, som kunde komma att till Riksdagen aflätas, till export- och handelsstudiestipendier beräkna å extra stat för år 1909 ett belopp af 40,000 kronor. Denna min hemställan blef ock af Eders Kungl. Maj:t bifallen.

Sedan ärendet undergått nödig beredning, får jag nu ånyo i underdånighet anmäla detsamma.

Särskildt anslag till handelsstipendier anvisades af Riksdagen första gången år 1896. Anslaget, som uppfördes å extra stat för år 1897, bestämdes då till ett belopp af 10,000 kronor. Äfven för år 1898 beviljades, likaledes på extra stat, anslag för ändamålet till samma belopp. År 1898 höjdes anslaget till 20,000 kronor, med hvilket belopp detsamma utgått för hvart och ett af åren 1899—1904. För åren 1905—1907 har anslaget utgått med ett till 30,000 kronor förhöjdt belopp; och har enahanda anslag för ändamålet anvisats jämväl för nu innevarande år.

I fråga om grunderna för stipendiernas fördelning och de fordringar, som borde ställas på deras innehafvare, meddelades på förslag af kommerskollegium genom nådigt bref den 27 november 1896 bestämmelser, hvilka fortfarande äro gällande.

Enligt berörda nådiga bref fördelas stipendierna af Kungl. Maj:t efter förslag af kommerskollegium; och plägar kollegium före afgifvande af sitt förslag inhämta yttranden i ärendet af Sveriges allmänna exportförening, Sveriges kontoristförening och kontoristföreningen i Göteborg.

I nyssnämnda nådiga bref är vidare föreskrifvet, bland annat:

att för kompetens till erhållande af dylikt stipendium erfordras att styrka sig ej mindre hafva med goda betyg genomgått antingen handelsinstitut eller högre tekniskt läroverk eller ock på annat sätt förskaffat sig motsvarande teoretiska förkunskaper än äfven hafva förvärfvat praktiska insikter i handelsväsendet antingen genom själfständig agenturverksamhet med artiklar, som kunna blifva af någon betydelse för svensk export eller genom någon tids väl vitsordad kontorsverksamhet på handelskontor eller vid industriell anläggning, helst sådan, där verksamheten omfattar artiklar af nyssberörda slag;

att vid stipendiernas fördelning hänsyn företrädesvis skall tagas till de sökandes praktiska duglighet och förfarenhet i handel och industri;

att stipendiat må antingen uppehålla sig å någon viss handelsplats i det land, där han önskar vinna vidare utbildning, eller besöka flera länder och handelsplatser, likasom han ock må taga anställning på utländskt handelskontor, vare sig som volontär eller mot lön;

att stipendiebeloppet, som i regel utgör tvåtusen till femtusen kronor för år, i hvarje särskildt fall bestämmes med hänsyn till, bland annat, aflägsenheten af och lefnadskostnaderna i det eller de länder, stipendiat skall besöka;

att stipendiat är skyldig att inom tid, som vid stipendiets tilldelande bestämmes, inställa sig i det land eller något af de länder, där han skall uppehålla sig under stipendietiden, samt i öfrigt ställa sig till efterrättelse hvad vid stipendiets tilldelande blifver bestämdt i fråga om såväl den eller de utrikes platser, han skall besöka, som ock föremålet för hans verksamhet med mera;

att stipendiat är skyldig att för hvarje halft år af stipendietiden rörande sin verksamhet och sina iakttagelser beträffande handelsförhållanden, afsättningsmöjligheter för svenska varor med mera i det främmande land, där han vistas, eller det land eller de länder, han under sina resor besökt, afgifva berättelse, som skall till kommerskollegium insändas senast inom två månader efter utgången af den tid, berättelsen skall omfatta, samt vara åtföljd af intyg, att stipendiaten uppehållit sig i det land eller de länder, som i berättelsen afses, äfvensom, därest stipendiaten vunnit anställning hos affärsman i utlandet, af intyg därom samt rörande arten af den tjänstgöring, som därvid varit honom ålagd;

att af stipendiebeloppet må af stipendiat eller hans befullmäktigade ombud lyftas en tredjedel vid utresan, eller, därest stipendiat redan vistas i det land, där han tänker vidare uppehålla sig, genast efter stipendiets beviljande, den andra tredjedelen efter det den första samt den sista tredjedelen efter det den andra halfårsberättelsen afgifvits

och godkänts; och böra dessa berättelser, i den mån sådant af kommerskollegium pröfvas lämpligt, i tryck offentliggöras; samt

att ansökningar i ämnet böra vara åtföljda af prästbevis jämte de betyg och intyg i öfrigt, som må kunna företes, samt innehålla uppgift å det land eller de länder, dit sökanden ämnar begifva sig och den plan för sin verksamhet, sökanden tänker under vistelsen utomlands följa.

Vidkommande det för år 1907 beviljade anslaget å 30,000 kronor till handelsstipendier, har, sedan kommerskollegium afgifvit förslag till fördelning af detsamma, därvid kollegium tillika hemställt, att en å äldre handelsstipendieanslag uppkommen behållning om 4,333 kronor 32 öre, hvilka af skilda anledningar icke blifvit använda af vederbörande stipendiater, måtte år 1907 få användas, Kungl. Maj:t genom beslut den 13 september samma år såsom fortsättningsstipendier tilldelat en stipendiat 7,000 kronor för att i Ostasien företrädesvis Japan, inhämta erfarenhet om villkoren för afsättning af svenska exportartiklar, en stipendiat 3,000 kronor för att i södra Afrika verka för afsättning af svenska industrialster, en stipendiat 4,000 kronor för att i södra Asien, företrädesvis Siam, samt i Ostasien inhämta erfarenhet om villkoren för afsättning af svenska exportartiklar, en stipendiat likaledes 4,000 kronor för att å Madagaskar verka för afsättning af svenska industrialster samt slutligen en stipendiat 1,500 kronor för att i Ryssland verka för sistnämnda ändamål.

Därjämte har Kungl. Maj:t tilldelat fyra personer nya stipendier, nämligen dels 4,500 kronor åt en stipendiat för att i La Plataländerna verka för afsättning af svenska industrialster, dels 4,500 kronor åt en stipendiat för att i Mexiko verka för afsättning af svenska exportartiklar, dels 4,000 kronor åt en stipendiat för att i La Plataländerna studera möjligheterna för svensk export dels ock 1,500 kronor åt en stipendiat för att i Storbrittannien och eventuellt Frankrike studera afsättningsmöjligheterna för den svenska pappersindustrien. I sammanhang härmed har, med anlitan af dels å anslaget till handelsstipendier återstående 333 kronor 32 öre, dels en af Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 9 november 1906 odisponerad återstod, 1,500 kronor, af det för år 1907 anvisade anslag till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svensk industri och svenska näringar dels ock ett å de för åren 1904 och 1905 anvisade anslag för sistberörda ändamål besparadt belopp, 3,000 kronor, hvilket icke af vederbörande stipendiat tagits i anspråk, Kungl. Maj:t utdelat tre nya stipendier, nämligen åt en stipendiat 2,000 kronor för att i Egypten och eventuellt andra delar af norra och nordöstra Afrika verka för afsättning af svenska

industrialster, åt en stipendiat 2,133 kronor 32 öre för att i Chile och Peru verka för afsättning af svenska exportartiklar samt åt en stipendiat 700 kronor för att i Tyskland och England studera afsättningsmöjligheterna för svenska lingon samt metoderna för varans förädling.

Anslaget till handelsstipendier för innevarande år har ännu icke fördelats.

Den af Kungl. Maj:t den 17 november 1905 tillsatta kommittén, som erhöll i uppdrag att utarbeta förslag till nya organisationer af utrikesdepartementet, diplomaten och konsulatväsendet m. m., upptog i sitt den 23 mars 1906 afgifna betänkande jämväl frågan om handelsstipendierna samt sättet och grunderna för deras utdelning.

Kommittén har därvid erinrat, att syftet med dessa stipendier ursprungligen varit att bereda unge män tillfälle att erhålla kännedom om utländska handelsförhållanden, men att härutinnan under årens lopp inträdt en förändring så tillvida, att stipendiaterna alltmera öfvergått till att betrakta sig såsom agenter för afsättningen af svenska varor i utlandet.

Det hade emellertid syntts kommittén mer än tvifvelaktigt, huruvida en dylik sammanblandning af skilda syften varit ändamålsenlig. Från åtskilliga håll hade ock inför kommittén framhållits olämpligheten häraf.

Om en ung stipendiat — yttrar kommittén härutinnan — hade ringa affärsvana och otillräcklig språkkännedom, då han begäfve sig till utlandet för att förkofra sig i handelsyrket, kunde man icke med fog af honom fordra ett effektivt arbete för afsättning af svenska industrialster, särskildt icke på orter, där han på förhand icke hade några förbindelser, och i ett land, som han måhända aldrig förut besökt. Hans verksamhet försvårades också helt naturligt därigenom, att de jämförelsevis låga stipendiebeloppen i regel tvingade honom att söka anställning å något affärskontor. Detta kunde väl för hans personliga utbildning vara af nytta, men då upphörde också hans egenskap och hans förmåga att verka som exportagent.

Handelsstipendiaterna vore vidare för närvarande ålagda att hvarje halfår afgifva berättelse. Dessa berättelser hade dock icke förefallit äga något synnerligen praktiskt värde, hvilket i betraktande af stipendiaternas oerfarenhet icke heller skäligen kunde läggas dem till last.

Kommittén hade på grund af dessa omständigheter kommit till den uppfattning, att de olika ändamål, som skulle med handelsstipendierna främjas, kunde bättre vinnas genom en annan anordning än hittills. Den förslog därför, att det belopp å 30,000 kronor, som

staten för närvarande årligen lämnade till handelsstipendier, måtte fördelas i 3 stipendier om 5,000, 5 om 2,000 och 5 om 1,000 kronor, allt för år. De större stipendierna om 5,000 kronor skulle tilldelas köpmän, som ägde särskildt goda förutsättningar för att i aflägsnare länder eller Ryssland kunna etablera egen affärs- eller agenturverksamhet med svenska produkter, mot moralisk förpliktelse att till statskassan återbära stipendiebeloppet, så snart deras verksamhet blifvit så inbringande, att dylik återbetalning utan skada för densamma kunde äga rum. Stipendierna å 2,000 kronor skulle utgå till begåfvade unge män, som genomgått handelsinstitut eller blifvande handelshögskola samt styrkt sig äga lofvande merkantila anlag och kunde förete goda vitsord från tjänstgöring å något affärskontor i Sverige, för att bereda dem tillfälle att förvärfva kännedom om handelsförhållandena i aflägsnare länder eller Ryssland. Stipendierna å 1,000 kronor skulle slutligen kunna tilldelas unge män, som genomgått handelsskola eller tekniskt läroverk med goda vitsord, för att sätta dem i tillfälle att genom anställning antingen i Tyskland, i England eller i Frankrike förkofra sin språkkunskap. Samtliga slagen af stipendier syntes böra utdelas för ett år, men borde kunna förlängas för ytterligare ett år, hvad de sistnämnda stipendierna anginge dock endast under villkor, att stipendiaten under det andra året icke vistades i samma land som under det första. För att hafva någon kontroll öfver de två sistnämnda slagen af stipendier borde stipendiebeloppet månadsvis utbetalas till dem genom närmaste konsulat, som borde tillse, att det med stipendiet afsedda ändamålet fullföljdes.

Med anledning af kommitténs berörda uttalande har kommerskollegium nu upptagit frågan till behandling.

Kollegium har därvid till en början för frågans utredning inhämtat yttranden i ämnet af Sveriges allmänna exportförening, Sveriges kontoristförening, Stockholms köpmannaförenings handelskammare, handelskammaren i Göteborg och Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare. Samtliga dessa korporationer hafva gifvit uttryck åt den uppfattningen, att handelsstipendierna på ett mera verksamt sätt än hittills skulle komma att tjäna sitt ändamål, om utdelningen skedde enligt i viss mån andra grunder och vid stipendierna fästes delvis andra bestämmelser än de nu gällande.

Sveriges allmänna exportförening har sålunda föreslagit, att stipendierna skulle indelas i två hufvudgrupper, *yrkesstipendier* och *studiestipendier*. Yrkesstipendierna skulle afse beredande af statsunderstöd åt svenskar eller firmor med svensk delägare, som i utlandet drefve

handelsyrke hufvudsakligen med svenska varor. Dylika stipendier borde enligt föreningens mening ock kunna tilldelas företag, som i utlandet bedrefve förädlingsindustri, där svenska alster och halffabrikat inginge som hufvudbeståndsdelar. Studiestipendierna åter skulle tilldelas svenskar, som i utlandet önskade vidare förkofra sig vid högre handelshögskolor eller öka sina erfarenheter inom handelsväsendet i utlandet.

Sveriges kontoristförening har anfört, att vid handelsstipendiernas utdelning borde i hufvudsak följas nu tillämpade grundsatser men att vid sidan häraf borde under formen af ett särskildt anslag inrättas stipendier för exportagenter, hvilka skulle hafva till uppgift att direkt verka för afsättningen af svenska alster i främmande länder.

Stockholms köpmannaförenings handelskammare har likaledes ansett, att en bestämd åtskillnad borde göras mellan de anslag, som afsåge att sätta vederbörande i tillfälle att verka såsom agenter för svenska produkters afsättning i främmande, företrädesvis aflägsna, länder, och de understöd, som skulle användas enbart i studieändamål. De förutsättningar — yttrar föreningen — som borde krävas af de båda slagen af handelsstipendiater vore väsentligt olika. För att vinna framgång i verksamhet såsom agent inom de aflägsna länder, som härvid syntes komma i fråga, fordrades ej mindre att redan äga en viss köpmannaerfarenhet än äfven att ej vara fullständigt obekant med den marknad, där man skulle arbeta. För att kunna tillgodogöra sig ett endast för studier lämnadt understöd vore däremot de hufvudsakliga villkoren att söka i beskaffenheten af vederbörandes föregående teoretiska och praktiska utbildning.

Handelskammaren i Göteborg har uttalat den åsikten, att statens handelsstipendier hufvudsakligast borde tjäna till att möjliggöra därtill lämpliga personers vistelse i och för studieändamål i utlandet och företrädesvis i de utomeuropeiska länderna eller Ryssland. Dock borde det enligt föreningens mening icke vara uteslutet, att dylika stipendier äfven skulle kunna tilldelas personer, hvilka i nyssnämnda länder hade för afsikt att etablera egen själfständig affärs- eller agenturverksamhet.

Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare har, i likhet med diplomat- och konsulatkommittén, ansett en sammanblandning af handelsstipendier för studieändamål och exportstipendier icke vara ändamålsenlig samt därför, med framhållande af önskvärdheten däraf, att det nuvarande anslaget till handelsstipendier oförminskadt användes till förstnämnda slag af stipendier, anslutit sig till den af kommittén uttalade meningen, att de för nämnda båda ändamål afsedda stipendier borde utgå ur skilda anslag.

Samtliga nu omförmälda korporationer hafva därjämte framhållit vikten däraf, att för ifrågavarande ändamål afsedda anslag blefve så tillmätta, att stipendierna kunde utgå med tillräckliga belopp, hvarjämte jämväl gjorts uttalanden rörande de villkor och närmare bestämmelser, som borde fästas vid de olika slagen af stipendier.

För egen del har kommerskollegium i sin förenämnda underdåniga skrifvelse anfört, att behovet af en väsentlig omläggning af handelsstipendieinstitutionen bekräftades jämväl af kollegii erfarenhet.

Den ursprungliga afsikten med handelsstipendierna, förmäler kollegium i sin berörda skrifvelse vidare, hade — såsom diplomat- och konsulatkommittén framhållit — varit att bereda unge män tillfälle att erhålla kännedom om utländska handelsförhållanden, men denna afsikt hade under årens lopp undergått en betydande förändring. Vid stipendiernas utdelning hade nämligen hänsyn allt mera kommit att tagas till sökandenas förmodade lämplighet att verka för afsättning af svenska exportartiklar. Att utvecklingen gått i sådan riktning hade sin förklaring däri, att behof af personer med uppgift att i främmande länder verka i den svenska exporthandelns tjänst förefunnes och måste tillgodoses.

Det vore själfallet, att, såsom också några af de i ämnet hörda korporationerna, särskildt Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare betonat, behovet af egentliga studiestipendier för personer, som ägnade sig åt handelsyrket, samtidigt icke minskats; tvärtom syntes man kunna antaga, att med den raska utveckling, som utmärkt vårt lands affärslif under de senare åren, ifrågavarande behof vore mera starkt framträdande nu än vid den tid, då medel först anvisades till handelsstipendier.

I detta sammanhang har kollegium erinrat, att Riksdagen till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svensk industri och svenska näringar anvisat ett anslag, hvilket för år 1907 utgått med 20,000 kronor och som därförut under några år varit bestämdt till 18,000 kronor om året. Detta anslag hade emellertid till sin väsentligaste del tagits i anspråk för uppehållande af dels en mejeriagent- och landtbrukskonsulentbefattning i England dels en fiskeriagentur i norra Tyskland. Allenast återstoden af anslaget, 1,500 kronor, hade under åtskilliga år i sammanhang med fördelningen af anslaget till handelsstipendier tilldelats någon person för att i främmande länder verka för afsättning af svenska industrialster. Med afseende å de ändamål, hvartill den ojämförligt största delen af ifrågavarande anslag faktiskt blifvit använd, syntes det vara naturligt och lämpligt, att hela

anslaget för framtiden uttryckligen anvisades till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svenskt jordbruk och dess bibringar.

Om, fortsätter kollegium, det till handelsstipendier under senaste tiden anvisade anslaget å 30,000 kronor om året skulle tjäna det dubbla ändamålet att användas både såsom understöd åt personer, som i främmande länder skulle verka för afsättning af svenska exportartiklar, och såsom studiestipendier, vore det knappast tillräckligt. För att bägge ändamålen skulle kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodoses, erfordrades minst 40,000 kronor om året. Det vore då ock angeläget, att redan vid medlens anvisande bestämdes, huru stort belopp finge för hvardera ändamålet afses. Mest lämpligt syntes vara, att hela den nämnda summan delades i två anslag. Det ena, som borde afse understöd åt personer, hvilka i främmande länder skulle verka för afsättning af svenska exportartiklar, syntes lämpligen kunna under benämning anslag till exportstipendier bestämmas till 20,000 kronor, medan det andra under benämning anslag till handelsstudiestipendier kunde upptagas till enahanda belopp eller 20,000 kronor.

På detta sätt skulle både det ändamål, hvartill det nuvarande anslaget till handelsstipendier ursprungligen afsetts, blifva behörigen tillgodosedt och den användning, anslaget faktiskt erhållit, jämväl vinna fullt beaktande.

Utom bägge dessa arter af stipendier hade diplomat- och konsulatkommittén ifrågasatt inrättande af stipendier att utdelas till unge män, som genomgått handelsskola eller tekniskt läroverk med goda vitsord, för att sätta dem i tillfälle att genom anställning antingen i Tyskland, i England eller i Frankrike förkofra sin språkkunskap. Då språkkunskapen utgjorde ett moment snarare i den för affärsmannen erforderliga allmänbildningen än i hans särskilda fackbildning och sålunda i förhållande till denna hade en mera grundläggande och elementär karaktär, ansåge kollegium, att frågan om inrättande af stipendier för yngre köpmän, som ville förkofra sig i språkkunskap, icke i detta sammanhang behöfde tagas i öfvervägande. Denna fråga syntes däremot lämpligen blifva föremål för behandling, när det skredes till en ny organisation af handelsundervisningen.

Om, i enlighet med hvad kollegium nu ifrågasatt, särskilda anslag anvisades för de båda af kollegium föreslagna arterna af stipendier, blefve en äfven i och för sig önskvärd förändring af de vid nuvarande handelsstipendier fästade villkor och bestämmelser än mera

erforderlig. För de skilda slagen af stipendier måste nämligen delvis olika villkor och bestämmelser blifva gällande.

Beträffande *handelsstudiestipendierna* har kollegium härutinnan anfört följande:

För att komma i fråga till erhållande af dylikt stipendium borde sökande hafva styrkt sig äga viss teoretisk kompetens. De för handelsstipendier nu gällande föreskrifter i denna punkt syntes härvid lämpligen böra bibehållas oförändrade i hufvudsak, likasom bestämmelserna om sättet för utdelandet.

Däremot ansåge kollegium att, i motsats till hvad nu gällde beträffande handelsstipendier, det icke borde fordras såsom ett oefftergiftigt villkor för erhållande af studiestipendium, att sökanden styrkte sig hafva förvärfvat praktiska insikter i handelsväsendet. Då emellertid sådana i regel måste anses bereda en stipendiat ökad möjlighet att tillgodogöra sig stipendiet, borde det framhållas såsom ett önskemål, att stipendiat kunde åberopa sig därpå. Det syntes också själfallet, att företråde under i öfrigt lika förhållanden lämnades sökande, som visade sig äga dylika insikter.

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med nu gällande bestämmelser borde vidare föreskrifvas, att stipendiat skulle uppehålla sig i visst land, samt att han borde taga anställning å utländskt handelskontor. Beloppen af dessa stipendier, hvilka skulle utdelas för år, borde i regel icke öfverstiga 2,000 kronor årligen. Stipendiat borde efter stipendieåret kunna tilldelas nytt stipendium, dock endast för studier i annat land än det, hvori han vistats under föregående år.

Diplomat- och konsulatkommittén hade ifrågasatt, att kontroll öfver stipendiaterna skulle utöfvas af närmaste konsul. Kollegium, som i underdånig skrifvelse af den 19 juni 1906 angående användande af anslaget för handelsstipendier för år 1906 framhållit, att vederbörande konsul måtte få sig ålagdt att öfvervaka det sätt, hvarpå inom hans distrikt verkande stipendiat fyllt sin uppgift, hölle före, att denna kontroll borde utöfvas på det sätt, att konsul rörande stipendiaten dels hade att i förekommande fall till kollegium göra de anmärkningar i afseende å stipendiatens verksamhet och uppförande, hvartill konsul funne fog, dels ock i hvarje fall skulle efter stipendieårets slut till kollegium insända rapport, huru stipendiaten förhållit sig.

Någon skyldighet att afgifva berättelse borde icke föreskrifvas för dessa stipendiatier.

Jämväl nuvarande föreskrifter om sättet för stipendiernas utbetalning borde blifva föremål för ändring. Ur synpunkten af stipendiaternas

intresse syntes det kunna bestämmas, att stipendium skulle utbetalas månadsvis. Den del af stipendiet, som belöpte sig på första månaden, syntes lämpligen böra utbetalas af kollegium, öfriga delar borde stipendiat sättas i tillfälle att förskottsvis kunna lyfta hos den konsul, under hvilken kontroll han stode.

Innehafvare af *exportstipendierna*, anför kollegium vidare, skulle, såsom redan blifvit antydt, komma att få en helt annan uppgift än de förra, i det att de skulle hafva att verka för afsättningen i främmande länder af svenska exportartiklar. Kommittén hade i fråga om stipendier af denna art anført, att de borde tilldelas köpmän, som ägde särskildt goda förutsättningar för att i aflägsnare länder eller Ryssland kunna etablera egen affärs- eller agenturverksamhet med svenska produkter. Häri kunde kollegium instämma.

Då exportstipendiernas uppgift vore att *förmedla* affärer, vore det icke lämpligt att tilldela dem någon som helst officiell ställning. En följd häraf vore, att det icke finge vara dem tillåtet att begagna titel, som angäfve eller antydde sådan ställning. Då, enligt hvad kollegium från flera håll förspört, titel af sådan natur varit af handelsstipendiater använd, syntes erforderligt, att i sammanhang med utdelande af exportstipendierna uttryckligt förbud därom meddelades.

Beträffande kompetensen för erhållande af exportstipendier ansåge kollegium, att allmänna bestämmelser icke borde därom meddelas. I stället borde för hvarje särskildt fall prövas sökandes lämplighet för verksamheten i fråga inom visst land eller vissa länder.

Exportstipendiernas uppgift likaväl som deras karaktär i öfrigt gjorde det önskligt, att så stor frihet som möjligt funnes vid bestämmandet af deras belopp. Härutinnan vore att taga i betraktande, att det särskildt för vissa främmande länder hade visat sig i hög grad behöfligt, att en väsentlig ökning af de hittills utgående stipendiebeloppen måtte kunna äga rum. Det låge stor vikt uppå, att exportstipendier icke tilldelades andra sökande än dem, som kunde anses synnerligt väl kvalificerade. Skulle hela anslaget något år icke komma att utdelas, vore det lämpligt att kunna efter omständigheterna låta med utdelningen till större eller mindre del af samma års anslag anstå till kommande år.

Exportstipendiernas utbetalning borde icke, såsom fallet vore med de nuvarande handelsstipendierna, göras beroende af ett periodiskt afgifvande af berättelser öfver stipendiernas verksamhet. I stället för den nuvarande utbetalningen i tredjedelar föresloge kollegium, att stipendierna måtte utbetalas kvartalsvis, sålunda att första fjärdedelen

utbetalades i förskott och enhvar af de tre återstående fjärdedelarna, sedan stipendiaten styrkt sig hafva under det kvartal, som vore i fråga, vistats inom verksamhetsområdet. Utbetalningen, som borde göras af kollegium, borde ske genom insättning hos svensk bankinrättning, som af stipendiaten bestämdes.

Kommittén hade ifrågasatt, att tilldelandet af dessa stipendier skulle förbindas med moralisk förpliktelse för stipendiaten att till statskassan återbära stipendiebeloppet, så snart hans verksamhet blifvit så inbringande, att dylik återbetalning utan skada för densamma kunde äga rum. Denna tanke, som ej vunnit understöd af de utaf kollegium i ämnet hörda korporationerna, funne ej heller kollegium anledning att förorda.

I likhet med hvad kollegium föreslagit i fråga om studiestipendierna ansåge kollegium, att jämväl exportstipendierna borde utdelas årsvis och efter omständigheterna kunna förnyas. Ansökning om förnyelse af stipendium borde vara åtföljd af intyg från vederbörande svenska beskickning eller konsul om sökandens verksamhet såsom stipendiat.

Exportstipendiaterna borde gifvetvis vara personer med så stor erfarenhet, att man från dem kunde vänta rapporter af beskaffenhet att till vägledning och upplysning för svenska exportörer och industridkare kunna efter omständigheterna offentliggöras eller delgifvas vederbörande under hand. Under sådan förutsättning syntes stipendiaterna komma att fylla sin uppgift med afseende å upplysningsarbetet på ett vida mera verksamt sätt, om rapporter meddelades från stipendiaten så ofta som omständigheter i affärslifvet inom verksamhetsområdet påkallade det, än om, såsom fallet vore i fråga om de nuvarande handelsstipendiaterna, berättelser behöfde afgifvas endast halfårsvis. En eventuell föreskrift i nämnda syfte borde emellertid enligt kollegii åsikt blott helt allmänt och utan fastställande af bestämda tider ålägga stipendiat att till kollegium insända rapporter om ekonomiska företeelser i det främmande landet, hvilka kunde vara af intresse för den svenska affärsvärlden och särskildt svenska exportörer. Det låge i sakens natur, att arten och gedigenheten af en sådan rapportverksamhet borde utöfva inflytande på frågan om tilldelande af fortsättningsstipendium.

Om exportstipendiat hade sin verksamhet i ett främmande land, där svensk handelsattaché funnes anställd, syntes det kollegium synnerligen angeläget, att stipendiaten underhölle en nära förbindelse med handelsattachén. Detta syntes lämpligast ske på det sätt, att stipen-

diaten hölle handelsattachén underrättad om den allmänna plan, efter hvilken han arbetade, samt om mera betydelsefulla affärer, som han hade för afsikt att söka förmedla, samt i öfriga förekommande fall meddelade handelsattachén de upplysningar, stipendiaten kunde vara i tillfälle att lämna. Utan en sådan anordning syntes statens arbete för den svenska exportens främjande i det land, som vore i fråga, lätt kunna blifva planlöst.

Hvad slutligen beträffade sättet för tilldelandet af dessa stipendier, ansåge kollegium anledning icke förefinnas att göra ändring i hvad härutinnan för närvarande gällde för handelsstipendierna.

Med stöd af hvad sålunda anförts har kollegium hemställt, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att, med indragning af det hittills utgående anslaget till handelsstipendier, anvisa

dels ett reservationsanslag af 20,000 kronor om året för att utdelas såsom understöd med benämning exportstipendier till personer, som utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalfön eller i länder utom Europa verkade för afsättning af svenska exportartiklar,

dels ock ett anslag af 20,000 kronor om året till handelsstudiestipendier att tjäna såsom understöd för förvärfvande utomlands af praktiska insikter i handelsyrket.

Beträffande exportstipendierna ansåge kollegium, i enlighet med hvad anförts, det i öfrigt böra föreskrifvas:

att sökande hade att inom tid, som kollegium kungjorde, till kollegium ingifva sin till Konungen ställda ansökning, hvilken borde vara åtföljd af prästbetyg och intyg i öfrigt, som kunde företes, samt innehålla uppgift å det land eller de länder, dit sökanden ämnade förlägga sin verksamhet,

att ansökning om fortsättningsstipendium skulle vara åtföljd jämväl af intyg från vederbörande beskickning eller konsul om sökandens verksamhet såsom stipendiat;

att efter ansökningstidens utgång kollegium skulle till Kungl. Maj:t öfverlämna samtliga ansökningshandlingarna jämte eget yttrande;

att stipendierna skulle af kollegium utbetalas kvartalsvis, sålunda att första fjärdedelen utbetalades i förskott och en hvar af de tre återstående fjärdedelarne, sedan stipendiat styrkt sig hafva under det kvartal, som vore i fråga, vistats inom sitt verksamhetsområde;

att stipendiat skulle inom tid, som vid stipendiets tilldelande bestämdes, infinna sig å föreskrifvet verksamhetsområde, samt i början af stipendietiden underrätta såväl kollegium som vederbörande svenska

beskickning och konsul om sin adress och senare meddela nämnda myndigheter uppgift om förändring af adressen;

att, där svensk handelsattaché funnes anställd i det land, där stipendiaten hade sin verksamhet, stipendiaten skulle hålla handelsattachén underrättad om den allmänna plan, efter hvilken han arbetade, samt om mera betydelsefulla affärer, som stipendiaten hade för afsikt att förmedla, äfvensom i öfriga förekommande fall meddela handelsattachén de upplysningar, stipendiaten kunde vara i tillfälle att lämna;

att stipendiat skulle så ofta omständigheter inom vederbörande verksamhetsområde föreläge, hvilka syntes äga intresse för den svenska affärsvärlden och särskildt svensk export, därom genom vederbörande konsul eller generalkonsul insända rapport till kollegium, dock icke i fall, då sådant meddelande skulle kunna lända stipendiatens egen verksamhet till men; samt

att stipendiat icke ägde antaga titel, som kunde ingifva den uppfattning, att han intoge officiell ställning eller innehade officiellt uppdrag.

I afseende å handelsstudiestipendierna åter syntes, i enlighet med hvad kollegium härutinnan hemställt, böra förordnas,

att till Kungl. Maj:t ställda ansökningar, afseende praktiska handelsstudier i visst land, skulle inom tid, som af kollegium kungjordes, till kollegium ingifvas samt vara åtföljda af prästbetyg och de intyg i öfrigt, som kunde företes;

att fortsättningsstipendium endast finge tilldelas för studier i annat land än det, hvarest vederbörande stipendiat vistats under föregående år;

att efter ansökningstidens utgång kollegium skulle till Kungl. Maj:t öfverlämna samtliga ansökningshandlingarna jämte eget yttrande;

att för kompetens till erhållande af stipendium skulle erfordras att styrka sig hafva med goda betyg genomgått antingen handelsinstitut eller tekniskt läroverk eller ock på annat sätt förskaffat sig motsvarande teoretiska förkunskaper;

att vid stipendiernas fördelning hänsyn skulle tagas till de sökandes praktiska insikter i handelsyrket;

att stipendiebeloppet skulle i regel utgöra högst 2,000 kronor;

att stipendiat skulle inom föreskrifven tid infinna sig i det land, som blifvit bestämdt, och, så snart han dit anländt, underrätta så väl kollegium som vederbörande svenske konsul om sin adress;

att stipendiat borde taga anställning å utländskt handelskontor och skulle stå under kontroll af vederbörande konsul, som hade att till kollegium dels göra de anmärkningar i afseende å stipendiatens verk-

samhet och uppförande i öfrigt, hvartill konsuln funne anledning, dels ock efter utgången af stipendieåret insända rapport, huru stipendiaten i sådan egenskap förhållit sig; samt

att stipendiat skulle äga lyfta den på första månaden belöpande andelen af stipendiet före stipendieårets början hos kollegium samt återstoden hos vederbörande konsul månadsvis efter ingången af den månad, som vore i fråga.

Det för innevarande år beviljade anslaget till handelsstipendier, är, såsom förut nämnts, ännu icke disponerad. I särskild underdånig skrifvelse den 30 december 1907 har kommerskollegium, med åberopande af hvad i dess förenämnda skrifvelse af samma dag föreslagits, hemställt, att berörda anslag jämte möjligen uppkommande besparingar på handelsstipendieanslaget från tidigare år måtte, i den mån ifrågasvarande medel icke toges i anspråk för fortsättningsstipendier, få användas med högst hälften till exportstipendier och återstoden till handelsstudiestipendier samt enligt de grunder för hvartdera slaget af dessa stipendier, som kollegium i sin sistberörda skrifvelse föreslagit; och har kollegium därjämte anfört, att beträffande fortsättningsstipendierna lämpligen syntes böra i hvarje särskildt fall pröfvas, huruvida och i hvilken mån, med eftergifvande af hittills gällande bestämmelser, de vid de nya slagen af stipendier fästade villkoren skulle lända till efter rättelse.

Utan tvifvel har, såsom ej mindre diplomat- och konsulat-kommittén än äfven kommerskollegium erinrat, syftet med de till handelsstipendier anvisade anslag ursprungligen i första hand varit att därigenom bereda unge män, som ägnat sig åt handelsyrket, tillfälle att inhämta kännedom om handelslivets utveckling i främmande länder, och att sålunda främja utbildandet af duglige och erfarne köpmän i allmänhet. Indirekt har emellertid gifvetvis äfven med nämnda anslag åsyftats främjande af den svenska exporten. Genom stipendierna har man nämligen ock naturligen velat sätta unga lofvande adepter inom handelsyrket i tillfälle att under vistelse i utlandet knyta förbindelser med utländska handelshus för att sedermera antingen efter vunnen anställning i utlandet eller grundande därstädes af egen affärsverksamhet verka för afsättning af svenska produkter eller, efter återkomsten till fäderneslandet, göra sina i utlandet inhämtade insikter och erfarenheter fruktbarande till gagn för den svenska exporten. I mån som denna antagit större dimensioner och intresset för dess ytterligare utveckling stegrats, har emellertid vid stipendiernas utdelning den senare

*Departements-
chefen.*

synpunkten småningom mera trädt i förgrunden. Att så skett har emellertid, såsom kommerskollegium påpekat, varit ganska naturligt. I och med den ökade handelsförbindelsen med främmande länder har nämligen behovet af personer, villiga och lämpliga att i utlandet direkt verka för afsättningen af svenska alster, allt starkare framträdt, ett behof, som stipendierna lämnat ett tillfälle att, åtminstone i någon mån, tillgodose. Å andra sidan har, såsom kollegium jämväl framhållit, behovet af anslag äfven för utdelande af handelsstipendier i egentlig mening eller sådana, som närmast afse att bereda unge män — särskildt dem, som icke hafva råd att af egna medel bekosta en vistelse i utlandet — tillfälle att på ett mera ingående sätt studera handelsförhållandena därstädes och därigenom utbilda sig för handelsyrket i allmänhet och speciellt för den utrikes handeln, ingalunda minskats utan tvärtom i senare tid gjort sig än mera gällande än förr.

Uppenbart är, att de förutsättningar, som hos en stipendiat i ena eller andra fallet böra förefinnas, därest det med stipendiet åsyftade ändamålet verkligen skall vinnas, äro tämligen olika.

För att med framgång kunna under vistelse i utlandet befordra afsättningen af svenska artiklar och sålunda direkt verka såsom agent för den svenska exporten fordras gifvetvis, utom andra egenskaper, en förutgående praktisk köpmannautbildning. Utan en sådan föregående utbildning hos stipendiaten kan man icke heller vänta, att de meddelanden eller rapporter, som af honom böra hemsändas angående förhållandena å den utländska marknaden och afsättningsmöjligheterna därstädes, skola erhålla något större praktiskt värde. Då det gäller studier af utländska handelsförhållanden för den egna edukationen, är däremot en sådan föregående praktisk utbildning, om än naturligen för studiernas resultat af stort värde, gifvetvis icke oundgängligen nödvändig. Grundliga teoretiska förkunskaper, icke minst i språkligt hänseende, som sätta stipendiaten i tillfälle att med lätthet tillägna sig hvad han ämnar studera, är naturligen äfven härvid af nöden, om det åsyftade resultatet skall ernås. De olika förutsättningar, som sålunda hos stipendiaten i ena eller andra fallet erfordras, äfvensom de väsentligen olika uppgifter, han i de särskilda fallen närmast för sig uppställt, synes ock, på sätt diplomat- och konsulatkommittén äfvensom kommerskollegium framhållit, böra föranleda därtill, att för de ifrågavarande båda slagen af stipendier väsentligen olika villkor och bestämmelser meddelas.

Nu nämnda förhållanden äfvensom den omständigheten, att svårighet understundom kan uppstå att finna personer fullt lämpliga såsom exportagenter i egentlig mening — en omständighet, som lämpligen bör föranleda, att härför afsedda medel från ett år till ett annat besparas — göra, synes mig ock, lämpligt, att de för ifrågavarande särskilda ändamål afsedda stipendier hädanefter bestämmas att utgå af skilda anslag.

De medel, som hittills anvisats till handelsstipendier, eller under senare åren 30,000 kronor, äro emellertid alltför knappt tillmätta för att båda omförmälda ändamål skola kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodoses. Å sjunde hufvudtiteln finnes visserligen uppfördt ett särskildt anslag för befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svensk industri och svenska tillverkningar. Detta anslag, som under senare åren utgått med 20,000 kronor om året, har emellertid, såsom kommerskollegium erinrat, sedan många år tillbaka användts så godt som uteslutande till främjande af afsättningen af dels svenska mejeri- och andra jordbruksprodukter i England och dels af svenska fiskerivaror i Tyskland; och torde anslaget äfven för framtiden komma att behövas för liknande ändamål. Sistnämnda anslag är därför i nu förevarande afseende icke i nämnvärd mån att påräkna. Man är sålunda härutinnan för närvarande hänvisad hufvudsakligen till handelsstipendieanslaget, hvilket emellertid, som nämnts, föranledt, att det direkta exportintresset på senare tider blifvit företrädesvis uppmärksamadt, medan å andra sidan det ursprungliga ändamålet med handelsstipendierna endast i mindre mån kunnat tillvaratagas.

Båda de ifrågavarande ändamålen äro emellertid af den vikt, att tillräckliga medel för desammas tillgodoseende böra beredas.

Inrättande af särskilda stipendier för exportagenter har redan tidigare varit ifrågasatt. Redan den kommitté, som den 1 juli 1898 tillsattes för behandling af vissa sjöfartsnäringen och den utrikes handeln rörande frågor, uttalade sig för åtgärder i sådan riktning. Med framhållande af önskvärdheten däraf, att yngre svenska köpmän, i likhet med hvad särskildt från tysk sida med framgång praktiserats, på mera varaktigt sätt slog sig ned i utlandet för att där söka främja Sveriges handelsintressen vare sig såsom själfständiga agenter för svenska artiklar eller chefer för svenska handelshus, föreslog nämligen berörda kommitté, som ansåg understöd i form af stipendier såsom en lämplig utväg att främja nämnda syftemål, att medel för utdelande af särskilda stipendier äfven för sådant ändamål borde beredas, och att an-

slaget till handelsstipendier, som då utgick med allenast 20,000 kronor, borde för bland annat detta ändamål höjas.

En ledamot i nyssnämnda kommitté, numera envoyén G. O. Wallenberg uttalade i särskildt afgifven reservation den mening, att dylika för exportagenter afsedda stipendier borde uppå ansökan ställas till enskilda större industrifirmors disposition — och företrädesvis inom sådana branscher, med afseende å hvilka utsikt förefunnes för inarbetande af deras tillverkningar å den utländska marknaden — för utsändande till utlandet af kvalificerade personer såsom ombud eller agenter för främjande af afsättningen af nämnda tillverkningar därstädes.

Kommerskollegium, som den 23 december 1901 afgaf infordradt underdånigt utlåtande öfver denna del af handels- och sjöfartskommitténs betänkande, ställde sig emellertid då afvisande mot förslaget om inrättande af särskilda stipendier för exportagenter. Hufvudsakliga anledningen härtill var den, att den svenska industrien enligt kollegii mening då ännu icke nått den utveckling, att densamma kunde med utsikt till verklig framgång konkurrera med de större industriidkande länderna å världsmarknaden, och att därför de upppoffringar, som genom dylika anslag från statsverkets sida komme att göras, sannolikt icke skulle medföra åsyftadt gagn. Med den af kollegium sålunda intagna ståndpunkt var ock gifvet, att kollegium än mindre fann sig kunna understödja det i förenämnda reservation framställda förslaget att af statsmedel lämna enskilda firmor bidrag till omkostnaderna för af dem använda ombud för afsättning i utlandet af deras varuartiklar, ett förslag som enligt kollegii mening för öfrigt icke uppbures af den allmännyttan, som måste utgöra förutsättning för statsanslag och icke heller ur konkurrenssynpunkt syntes vara att anbefalla.

De i berörda hänseende sålunda framställda förslag hafva icke heller hittills föranledt någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Sedan den tid, kommerskollegii nyssnämnda utlåtande afgafs, hafva emellertid förhållandena, glädjande nog, i icke oväsentlig mån förändrats. Den svenska industrien företer nämligen numera, åtminstone inom vissa branscher, en sådan utveckling, att densamma utan tvifvel kan med hopp om framgång inlåta sig i täflan på den utländska marknaden. Ett villkor härför är dock tydligen, att denna industri utrustas med nödiga hjälpmedel för att kunna bestå i denna konkurrens. Ett ingalunda oviktigt medel härför är utsändande af väl kvalificerade agenter med direkt uppgift att verka

för afsättningen af svenska alster och tillverkningar i främmande länder. Som nämnt, har ock behofvet däraf i senare tid alltmera gjort sig gällande. Den marknad, på hvilken uppmärksamheten därutinnan för närvarande företrädesvis bör riktas, synes vara det östliga Europa jämte vissa utomeuropeiska länder.

Önskvärdt vore visserligen, att de anslag, som erfordras för tillgodoseende af nu ifrågavarande båda ändamål och särskildt det sist omnämnda, kunde sättas något högre, än kommerskollegium föreslagit. För närvarande anser jag mig dock icke böra gå utöfver detta förslag.

Hvad angår de af kommerskollegium föreslagna villkor och bestämmelser för de särskilda slagen af stipendier har jag i hufvudsak däremot intet att erinra. Att, såsom af förenämnda reservant i handels- och sjöfartskommittén föreslagits, ställa exportstipendierna till enskildes förfogande, torde som regel icke för närvarande böra ifrågakomma, åtminstone icke utan föregående utredning rörande förhållandena i hvarje särskildt fall. Det af diplomat- och konsulatkommittén väckta förslaget att gifva de för exportagenter afsedda stipendierna formen af ett slags lån, med eventuell (moralisk) återbetalningsskyldighet synes mig ej heller för närvarande böra läggas till grund för bestämmelser i ämnet.

Samma villkor och bestämmelser, som, enligt kommerskollegii af mig tillstyrkta förslag, sålunda skulle föreskrivas i fråga om de stipendier, hvilka skulle komma att utdelas af för nästkommande eller följande år beviljade anslag, synas ock, på sätt och i den mån kollegium hemställt, böra vinna tillämpning med afseende å de stipendier, hvartill anslag anvisats för innevarande år.

Lika med kommerskollegium finner jag frågan om beredande af anslag till stipendier för studier vid utländsk handelshögskola icke böra i nu förevarande sammanhang upptagas.»

Utskottet, som i likhet med departementschefen och på af honom anförda skäl anser, att genom den af Kungl. Maj:t nu föreslagna anordningen af stipendier för befrämjande af vår export samt handelsutbildningen inom landet väsentliga fördelar framför det nu i sådant afseende tillämpade systemet böra kunna vinnas, och som icke haft något att erinra mot de äskade anslagens belopp, får alltså hemställa,

*Utskottets
yttrande.*

att Riksdagen må under riksstatens sjunde hufvudtitel på extra stat för år 1909 anvisa

a) såsom reservationsanslag ett belopp af 20,000 kronor för att utdelas såsom understöd under benämning af exportstipendier till personer, som, utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalvön eller i länder utom Europa verka för afsättning af svenska exportartiklar; samt

b) ett belopp af likaledes 20,000 kronor till handelsstudiestipendier, att tjäna såsom understöd för förvärfvande utomlands af praktiska insikter i handelsyrket.

Stockholm den 8 maj 1908.

På statsutskottets vägnar:

P. PEHRSON.
